NÁRODNÍ FILMOVÝ ARCHIV K DIGITÁLNÍMU RESTAUROVÁNÍ FILMU MILOŠE FORMANA *HOŘÍ, MÁ PANENKO*

Film Miloše Formana *Hoří, má panenko* (1967) je v pořadí druhým dílem ze seznamu dvou set českých filmů, vybraných k digitálnímu restaurování. Iniciátorem restaurátorského zásahu byl, podobně jako u prvního digitálně zpracovaného filmu *Marketa Lazarová*, Mezinárodní filmový festival Karlovy Vary. Digitální restaurování *Markety Lazarové* bylo financováno generálním partnerem MFF KV, skupinou ČEZ a Ministerstvem kultury ČR. Cílem organizátorů MFF KV od počátku bylo iniciovat dlouhodobý proces, který by umožnil průběžně digitálně restaurovat významná díla československé a české kinematografie. Výjimečná událost – premiéra digitálně restaurované *Markety Lazarové* na MFF KV – vyvolala zájem dalších investorů. Výsledkem byl vznik Nadace České bijáky, která finančně zaštítila digitální zpracování *Hoří, má panenko* a v budoucnu plánuje ve spolupráci s NFA a MFF Karlovy Vary financovat digitální restaurování dalších filmů. V obou případech bylo cílem všech zúčastněných zpřístupnit významná díla české kinematografie dalším generacím, a to v podobě, která divákům předloží totéž dílo, které autorizovali jeho tvůrci v době vzniku. Digitální restaurování proběhlo pod vedením Národního filmového archivu, ve spolupráci s pražskými společnostmi Universal Production Partners a Soundsquare.

Pro podrobný dohled nad zásahem byla sestavena pracovní skupina, tvořená zaměstnanci NFA (Michal Bregant, Jitka Kohoutová, Vladimír Opěla, Jeanne Pommeau, Jana Přikrylová), UPP (Jiří Čvančara, Ivo Marák, Jan Zahradníček), Soundsquare (Marek Klasna, Pavel Rejholec), zástupci FAMU a Asociace českých kameramanů (Marek Jícha, Jiří Myslík) a externími spolupracovníky (Anna Batistová, Tereza Frodlová, Miloslav Novák). Průběžné výsledky byly konzultovány s kameramanem filmu Miroslavem Ondříčkem. Složení pracovní skupiny a účast kameramana Ondříčka zajistily, že provedený zásah je v souladu se současnou metodikou a technologií v oblasti digitalizace audiovizuálního dědictví, s etickými zásadami restaurování audiovizuálních děl a s aktuální autorskoprávní legislativou.

Pracovní skupina se v průběhu dubna až června 2012 pravidelně scházela na půdě UPP, aby probírala klíčové otázky týkající se povahy procesu a výsledné podoby digitalizovaného díla. Mezitím probíhaly digitalizační a restaurátorské práce na obraze (v UPP) a zvuku (v Soundsquare) filmu, a historický výzkum produkce a uvádění *Hoří, má panenko* (externisté ve spolupráci se zaměstnanci NFA).

Zásadní počáteční rozhodnutí se týkalo verze snímku, ke které bude restaurátorský zásah směřovat. Byla zvolena podoba filmu při prvním uvádění v československých kinech na přelomu let 1967 a 1968, a právě této verze se týkal také následný historický výzkum. Zahrnoval tři klíčové otázky: jaký barevný filmový materiál byl použit pro výrobu masových distribučních kopií, jaký byl formát obrazu a kdy byl do snímku umístěn počáteční titulek upozorňující, že snímek není namířen proti hasičům. Historický výzkum ukázal, že masové kopie byly vyráběny na východoněmecký barevný materiál Orwocolor, měly formát obrazu 1:1,37 a počáteční titulek se v nich nevyskytoval (ten byl přidán až v březnu 1968).

V Národním filmovém archivu a v barrandovských Filmových laboratořích byly dohledány dostupné materiály k filmu *Hoří, má panenko* a byl posouzen jejich technický stav. Následně byly vybrány nejvhodnější výchozí obrazové a zvukové zdroje a bylo rozhodnuto o způsobu a konkrétních kritériích jejich digitalizace (tj. skenování u obrazu, přepisu u zvuku).

Při digitalizaci obrazu se vycházelo především z originálního negativu. Tam, kde to jeho technický stav nedovoloval, byl použit duplikační pozitiv. Oba materiály byly naskenovány v rozlišení 4K, v 10bitové barevné hloubce. Následně byl v digitálním prostředí simulován původní laboratorní postup „číslování“, tedy barevného nastavení hotových kopií. Tyto kroky byly učiněny na základě referenční kopie z roku 1967 na materiálu Orwocolor a podle expertního posouzení pracovní skupiny a kameramana Ondříčka při porovnání kalibrované projekce snímku z 35 mm kopie a v digitální verzi. Dále byl obraz v digitálním prostředí zbaven známek mechanického poškození a jiných nečistot - v menší míře automatickými funkcemi použitého softwaru, ve větší ručně.

Digitalizace zvuku vycházela z optické zvukové stopy na kombinované kopii z roku 2009 ze zlínských laboratoří a z dochovaných magnetických záznamů v barrandovských laboratořích. Magnetický záznam představuje pro digitalizaci mnohem vhodnější výchozí materiál, ale v našem případě se v použitelné formě (v kompletním mixu) zachovala pouze pětina délky filmu. Většinou tedy byla použita optická zvuková stopa z kopie z roku 2009. Oba materiály byly před zásahem vyčištěny.

Po přepisu bylo provedeno restaurování v digitálním prostředí. Významných úprav bylo třeba zejména u materiálu původem z optické stopy. Bylo provedeno odšumění, odstranění lupanců a praskanců. Bylo také nutno eliminovat brum vzniklý při přepisu z projektoru. Individuálně se pak zpracovávaly sykavky a některá zkreslená místa. Ve filmové míchací hale pak byl výsledný mix spektrálně a dynamicky sjednocen tak, aby divák nepostřehl použití různých výchozích zdrojů restaurované zvukové stopy.

Výsledek restaurování zvuku byl posuzován subjektivně, nejprve zkušenými mistry zvuku v Soundsquare a posléze pracovní skupinou při zkušební projekci v UPP za účasti Miroslava Ondříčka.

Obraz a zvuk byly následně spojeny v UPP a byla k nim připojena metadata podrobně dokumentující jednotlivé fáze zásahu. Z hlediska konfigurace dat je výsledkem restaurování v digitálním prostředí MAP (Master Archive Package), z hlediska autorskoprávního DRA (digitální restaurovaný autorizát). MAP je standardní soustavou digitalizovaného a

restaurovaného obrazu a zvuku a příslušných metadat, doporučenou konsorciem EDCine pro dlouhodobou prezervaci v archivních institucích. Na rozdíl od formátů určených pro digitální uchování a šíření současné kinematografické produkce (DCDM a DCP) svým nastavením lépe vyhovuje jak historickým audiovizuálním materiálům, tak jejich uložení v paměťové instituci a také požadované formě pro zpřístupnění díla veřejnosti. Koncept DRA pak zdůrazňuje, že digitalizované restaurované dílo vzniklo za účasti odborné komise složené z restaurátorů, autorů filmu nebo kvalifikovaných zástupců autorů a dalších odborníků, a že ctí původní vzhled díla. Další výstupy představují mastery pro šíření v digitalizovaných kinech, v televizi a na nosičích pro domácí sledování, a to při zachování nejvyšší možné kvality a původní podoby díla.

Vzhledem ke krátkodobé životnosti a relativní formátové nestálosti nosičů dosud užívaných pro ukládání digitálních dat je finálním a z dlouhodobého hlediska nejdůležitějším krokem celého zásahu opětovné zapsání obrazové a zvukové informace na filmovou kombinovanou kopii se zvukem ve formátu Dolby Digital, kde jedině tento krok může v současnosti zajistit přežití audiovizuálního díla na dobu alespoň sta let a odpovídajícím způsobem tak zhodnotit nemalé finanční prostředky a lidskou práci vložené do celého procesu.

Digitálně restaurovaná verze filmu vznikla péčí Nadace české bijáky, Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary a Národního filmového archivu za přispění Ministerstva kultury ČR. Restaurátorské práce proběhly v UPP a Soundsquare. NFA děkuje všem, kdo se na digitálním restaurování filmu podíleli.

Premiéra digitálně restaurované verze: 30. 6. 2012, MFF Karlovy Vary, hotel Thermal, Velký sál

Hoří, má panenko
1967, Filmové studio Barrandov - Carlo Ponti
Premiéra: 17. 10. 1967, Vrchlabí; 22. 12. 1967, Praha
Režie: Miloš Forman
Námět: Miloš Forman, Jaroslav Papoušek, Ivan Passer
Scénář: Miloš Forman, Jaroslav Papoušek, Ivan Passer
Kamera: Miroslav Ondříček
Architekt: Karel Černý
Výprava: Vladimír Mácha, Rudolf Beneš, J. Suchý
Střih: Miroslav Hájek
Zvuk: Adolf Böhm
Dramaturg: Václav Šašek
Vedoucí výroby: Rudolf Hájek
Výrobní skupina: Šebor – Bor
Hudba: Karel Mareš
Hrají: Jan Vostrčil (předseda plesového výboru), Josef Šebánek, Ladislav Adam, Vratislav Čermák, František Debelka, Václav Novotný, František Paska, František Reinstein, Josef Řehořek, Josef Valnoha, J. Řeháček (členové plesového výboru), Josef Kolb (Josef, hlídač tomboly), Milada Ježková (Josefova žena), František Svět (děda Havelka), Jan Stöckl

(zasloužilý požárník), Antonín Blažejovský (Standa), Josef Kutálek (Ludva Metelka), Stanislav Holubec (Karel), Alena Květová (Růženka, Metelkova dcera), Olga Blechová, Ivana Freiburgová, Marie Slívová, V. Bartošová, V. Janusová, E. Šnajdrová (kandidátky na titul královny krásy), Hana Kuberová (opilá kráska), Miluše Zelená (kráska), Jiří Líbal (zachránce), Anna Liepoldová (Marie), Miloslav Balcar (muž věšící plakát), Marie Kovářová, Jarmila Kuchařová (manželky), Vlastimila Vlková (žena se židlí), Hana Hanusová (Jarka), Stanislav Ditrich (číšník), F. Řehořková (matka), M. Mejsnarová (servírka)

Ukázka restaurátorské práce na obraze: